

УДК 336.658.1

А. О. Музиченко,
к. е. н., доцент кафедри обліку, аналізу та аудиту,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Н. А. Романів,
магістр, спеціальність "Економіка підприємства",
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ

A. Muzichenko,
Ph.D., assistant professor of accounting, analysis and audit,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
N. Romaniv,
Master, in "Economy of enterprise",
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

FINANCIAL CONDITION OF ENTERPRISES: THE NATURE AND WAIS TO IMPROVE

У статті досліджено сутність поняття "фінансовий стан підприємства", трактування та позиції науковців щодо визначення поняття "фінансовий стан підприємства". Проаналізовано математичну модель оцінки фінансового стану підприємства — R-оцінка. Висвітлено сутність оцінки фінансового стану, виявлено та обгрунтовано шляхи покращення фінансового стану підприємства.

In the article investigates the essence of the concept of "financial condition" the interpretation and views of scholars about the definition of "financial condition." Analyzed a mathematical model for evaluating the financial condition of the company — R-rating. Highlights the essence of assessing the financial condition found and the ways of improving the financial situation of the company.

Ключові слова: фінансовий стан, виробничо-господарська діяльність, R-оцінка, грошові потоки, аналітичні показники.

Key words: financial standing, production and business activities, R-rating, cash flow analysis figures.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Управління підприємством — це складний процес, що потребує постійного контролю за діяльністю підприємства з метою підвищення ефективності його функціонування, а також визначення перспектив його розвитку. Проблема аналізу фінансового стану підприємства та його оцінки є актуальною і сьогодні, оскільки, з одного боку, він є результатом діяльності підприємства, тобто його досягнення, а з іншого — визначає передумови розвитку підприємства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Розв'язання проблеми управління фінансовим станом підприємства перебуває у центрі уваги багатьох сучасних наукових досліджень. Вагомий внесок у розробку теоретичних та методичних засад оцінки фінансового стану підприємств зробили такі вчені, як О.І. Ба-

рановський, В.Г. Белоліпецький, Л.Д. Білик, І.О. Бланк, Л.Д. Буряк, Ф.Ф. Бутинець, О.Д. Василік, О.Н. Волкова, Г.П. Герасименко, К.В. Измайлова, В.В. Ковальов, Т.М. Ковальчук, М.Я. Коробов, Л.А. Лахтіонова, А.М. Поддєрьогін, Г.В. Савицька, О.О. Терещенко, М.Г. Чумаченко, С.І. Шкарабан, М.І. Яцків та ін.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Визначити основні поняття "фінансового стану", проаналізувати важливість оцінки фінансового стану підприємства, а також розглянути шляхи його покращення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансової діяльності. На фінансовий стан підприємства позитивно впливають безперерійний випуск і реалізація високоякісної продукції.

Кожне підприємство намагається досягти стабільного фінансового стану, тобто створити достатній обсяг фінансових ресурсів, що є гарантом своєчасності розрахунків з поставальниками, бюджетом та іншими ланками фінансової системи, подальшого економічного та соціального розвитку підприємства.

Одна з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства — це забезпечення стабільності його діяльності в майбутньому. Вона пов'язана із загальною фінансовою структурою підприємства, його залежністю від кредиторів та інвесторів.

Для оцінки фінансового стану підприємства важливим є визначення самого поняття "фінансовий стан підприємства". Існує безліч трактувань цього поняття.

Пропозиції науковців щодо визначення поняття "фінансовий стан" зводяться переважно до трактування з урахуванням декількох окремих елементів фінансового стану підприємства, які не повністю його характеризують. У сучасних умовах господарювання підприємств важливим є врахування поряд з такими елементами як платоспроможність, фінансова стійкість, ділова активність, що визначається зокрема ефективністю оборотних коштів, прибутковістю підприємства таких, як потенціал формування та повнота використання фінансових ресурсів, збалансування грошових потоків і рівень фінансового ризику [7].

Визначення, за думкою таких авторів, як Г.Л. Вознюк, А.Г. Загородній, Т.С. Смовженко обмежується лише наявністю фінансових ресурсів, здійснення грошових розрахунків вказує тільки на рух грошових коштів у процесі нормальної господарської діяльності.

Учені Н.А. Русак та В.А. Русак в своїх наукових публікаціях дещо розширюють сутність поняття "фінансового стану підприємства", але фінансовий стан не може характеризуватися тільки такими елементами, як платоспроможність та фінансова стійкість.

Особливість визначення Г.В. Савицької полягає в тому, що автор визнає фінансовий стан економічною категорією та підкреслює, що вона відображає стан капіталу в процесі його кругообігу та здатність підприємства до саморозвитку саме на фіксований момент часу, адже далі ситуація може бути іншою.

Доволі вагомим, але дещо суперечливим є визначення фінансового стану підприємства, що наводять М.Г. Чумаченко та інші, адже слід зауважити, що фінансовий стан підприємства — це не показник або сукупність показників, за допомогою яких він лише кількісно вимірюється.

Аналізуючи точки зору науковців, щодо визначення фінансового стану підприємства як статичного та динамічного поняття, можна зазначити, що його сутність проявляється як у статистиці, тобто на певний момент часу, так і в динаміці, тобто в характеристиці діяльності підприємства у визначеному періоді.

У наведених визначеннях поняття "фінансовий стан" трактується, як здатність підприємства розвиватися на чітко фіксований момент часу, що спричиняє невизначеність розвитку в майбутньому, тобто більшість науковців фінансовий стан розглядають як статичний стан.

Поняття фінансового стану визначалося на основі узагальнення дефініцій, що дозволило представити його як комплексну оцінку результату взаємодії елементів фінансово-економічних відносин, яка є похідною від обсягів наявних фінансових ресурсів, їх розміщення та якості використання [8].

На основі узагальнення та аналізу праць фахівців з питань оцінки фінансового стану можна зробити висновок, що фінансовий стан — це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика діяльності підприємства в певному періоді, що відображає ступінь забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, раціональності їх розміщення, забезпеченості власними оборотними коштами для своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями та здійснення ефективної господарської діяльності в майбутньому.

Фінансовий стан підприємства відображає всі аспекти його виробничо-господарської діяльності. За допомогою аналізу фінансового стану підприємства зацікавлені особи (інвестори, кредитори, менеджери тощо) можуть оцінити минулий, поточний та перспективний стан підприємства в ринковому середовищі і прийняти рішення, які можуть впливати на його подальшу виробничо-господарську діяльність [5].

У сучасних умовах господарювання аналіз фінансового стану — необхідна складова процесу управління підприємством. Головним напрямом його практичної реалізації є виявлення можливостей підвищення ефективності функціонування підприємства, визначення перспектив його розвитку.

Аналіз фінансового стану підприємства показує, за якими конкретними напрямками потрібно проводити аналітичну роботу, дає можливість виявити найважливіші аспекти та найслабкіші позиції у фінансовому стані певного підприємства [1].

Згідно з цим результати фінансового аналізу дають відповіді на запитання, які найваж-

Рис. 1. Методичні підходи до оцінки фінансового стану підприємства

лівіші засоби слід застосовувати для поліпшення фінансового стану конкретного підприємства в конкретний період його діяльності.

Конкурентне ринкове середовище вимагає від підприємства постійного вдосконалення. Для того щоб бути конкурентоспроможним, підприємство повинно мати конкурентні переваги.

Основним засобом отримання конкурентних переваг є пошук шляхів підвищення ефективності власної діяльності та покращення фінансового стану.

Для визначення фінансового стану використовують низку аналітичних показників:

подарської діяльності, бо при її проведенні використовуються показники, що характеризують виробничий потенціал підприємства, рентабельність його продукції, ефективність використання виробничих і фінансових ресурсів, стан і розміщення коштів, їх джерела та інші показники. Вибір і обґрунтування початкових показників ґрунтуються на теорії фінансів підприємства і виходять з мети оцінки та завдань, які ставлять перед собою суб'єкти господарювання, аналізуючи фінансово-економічний потенціал підприємства [2].

Зазначимо, що рейтингове оцінювання може здійснюватися з урахуванням вагомості

ліквідності, платоспроможності, майнового стану, рентабельності тощо.

Відомо, що в міжнародній практиці для оцінки фінансового стану підприємства широко використовують математичні моделі, за допомогою яких формують узагальнений показник фінансового стану підприємства — його інтегральну оцінку, серед яких заслуговують на увагу моделі Е. Альтмана, У. Бівера, К. Бесрмана, Спрінгейта, Таффлера, Ліса, R-модель та універсальна дискримінантна модель. Для більш точної оцінки фінансового стану підприємства також застосовують інші методичні підходи. Систематизація існуючих методичних підходів оцінки фінансового стану підприємства наведена на рисунку 1.

Однією з відомих математичних моделей оцінки фінансового стану підприємства є R-оцінка. Методика комплексної рейтингової оцінки полягає у порівнянні системи показників, які характеризують фінансово-економічний стан підприємства, з умовним еталонним підприємством, що має найкращі результати за всіма порівнюваними показниками.

Підсумкова рейтингова оцінка підприємства враховує всі найважливіші параметри (показники) фінансово-гос-

(пріоритетності) окремих показників чи їх підмножини і має кілька модифікацій.

Перша модифікація полягає у визначенні рейтингу згідно з максимальним значенням кількісної оцінки інтегрованого показника. Інтегрований показник визначається за формулою:

$$R_j^{(1)} = \sqrt{\sum_{i=1}^n a_{ij}^2}, \quad j = 1, \dots, m \quad (1),$$

де $R_j^{(1)}$ — інтегрований кількісний показник якості послуг j -го підприємства, $j = 1, \dots, m$.

Згідно з цією модифікацією рейтингову оцінку формуватимуть переважно ті деталізовані показники, значення кількісних оцінок яких домінує незалежно від їх важливості (вагомості) та характеризує лише окремі аспекти успішної діяльності об'єкта дослідження. Тут випускаються нюанси, які пов'язані з тим, що збільшення значень деяких показників буде позитивним лише до певного рівня, а подальше їх зростання характеризується неоднозначно. У даному випадку також неможливо врахувати показники, зниження значень яких слід розглядати як позитивне явище тощо.

Друга модифікація рейтингового оцінювання ґрунтується на врахуванні вагомості кожного деталізованого показника, $i = 1, \dots, n$:

$$R_j^{(2)} = \sqrt{\sum_{i=1}^n k_i a_{ij}^2}, \quad j = 1, \dots, m \quad (2),$$

де $R_j^{(2)}$ — інтегрований кількісний показник якості послуг j -го підприємства, $j = 1, \dots, m$; k_i — ваговий коефіцієнт відповідного деталізованого показника, $i = 1, \dots, n$.

Ця модифікація дозволяє врахувати чинник переваг (вагомості) окремого деталізованого показника, оскільки вагові коефіцієнти, які визначаються також експертним способом, беруть до уваги відносну вагомість кожного з обраних показників.

Але недоліком цієї модифікації є те, що деталізовані показники якості дещо нівелюються, бо внесок великих кількісних значень одних деталізованих показників до загальної оцінки рейтингу компенсує низькі значення інших.

Третя модифікація реалізує важливий принцип співвимірності деталізованих показників шляхом зіставлення їх із показниками того підприємства, для якого відповідний деталізований показник має найкраще (максимальне) значення у вибірці. Так, для кожного показника можна відшукати у вибірці максимальне значення, після чого показники a_{ij} нормалізуються, зокрема, діленням їх на відшукане максимальне кількісне значення i -го показника у вибірці:

$$x_{ij} = \frac{a_{ij}}{\max_{j=1, \dots, m} a_{ij}}, \quad i = 1, \dots, n; \quad j = 1, \dots, m \quad (3),$$

де x_{ij} — стандартизовані (нормалізовані) деталізовані показники якості.

Покращення фінансового стану підприємства можливе за рахунок збільшення вхідних та зменшення вихідних грошових потоків. Підвищення розмірів вхідних грошових потоків можливе за рахунок:

- 1) збільшення виручки від реалізації;
- 2) продажу частини основного капіталу;
- 3) рефінансування дебіторської заборгованості.

Скорочення вихідних грошових потоків можливе за рахунок:

- 1) зниження витрат, які відносяться на собівартість продукції;
- 2) зниження витрат, які покривають за рахунок прибутку.

Основним заходом покращення фінансового стану є збільшення виручки від реалізації. В свою чергу розмір виручки від реалізації залежить від:

- 1) обсягів реалізації продукції;
- 2) ціни одиниці продукції, що реалізується [3].

Щоб збільшити обсяги реалізації, потрібно максимально активізувати збутову діяльність підприємства. Стимулювати збут можливо різними методами. Бажаний результат можна отримати наданням знижок покупцям, помірними зменшеннями цін, застосуванням масової реклами. Не існує для всіх підприємств єдиного рецепту збільшення обсягів реалізації. Тип заходів залежить від особливостей конкретного підприємства та обраної ним стратегії маркетингу.

Також одним із важливих шляхів покращення фінансового стану є мобілізація внутрішніх резервів. Це:

- 1) проведення реструктуризації активів підприємства;
- 2) сукупність заходів, пов'язаних зі зміною структури та складу активів балансу;
- 3) перетворення в грошову форму наявних матеріальних та фінансових активів підприємства [4].

Внутрішні резерви підприємства складаються з явних та прихованих. Виявлення явних резервів здійснюється через ліквідацію: втрат окремих видів ресурсів, перевищення норм їх витрачання.

Особливу увагу необхідно звернути на приховані резерви. Приховані резерви — частина капіталу, що ніяк не відображена в балансі. Розмір прихованих резервів балансу дорівнює різниці між балансовою вартістю окремих май-

нових об'єктів підприємства та їх реальною вартістю.

Шляхами покращення фінансового стану підприємства через виявлення прихованих резервів є: здача в оренду основних засобів, які не повною мірою використовуються у робочому процесі; використання зворотного лізингу.

Одним з основних напрямів пошуку резервів є зменшення вихідних грошових потоків через зниження собівартості продукції та витрат, джерелом покриття яких є прибуток. На кожному підприємстві, залежно від його особливостей, можуть бути різними набір факторів, які впливають на собівартість [6].

Таким чином, після розгляду необхідності оцінки фінансового стану підприємства та шляхів його покращення слід зазначити, що вони є необхідною умовою для нормального функціонування. Оцінка є необхідною передумовою для ведення діяльності підприємства усіх форм власності, а також є необхідною для основних користувачів, яких цікавить фінансово-господарська діяльність вітчизняних та зарубіжних підприємств.

ВИСНОВКИ

Оцінка фінансового стану — невід'ємна частина економічного аналізу діяльності підприємства, без якого неможливе раціональне ведення господарства будь-якого суб'єкта господарювання. Враховуючи це, фінансовий стан — одна з найважливіших сторін господарської діяльності кожного підприємства.

Розуміння фінансового стану підприємства та його своєчасний і якісний аналіз, вибір необхідного методу аналізу та системи показників, що забезпечить всебічне вивчення та представлення діяльності підприємства є основоположними для прийняття управлінських рішень, спрямованих на вирішення питання обрання напрямів діяльності та розвитку підприємства, покращення його ефективності, конкурентоздатності та прибутковості.

Література:

1. Болюх М.А. Економічний аналіз: навч. посіб. / М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбаток / За ред. НАНУ проф. М.Г. Чумаченко. — Вид. 2-е. — К.: КНЕУ, 2003. — 540 с.
2. Грабовецький Б.Є. Ранжування показників фінансово-господарської діяльності підприємства для побудови комплексної стратегічної програми на основі методу експертних оцінок Дельфі / Б.Є. Грабовецький, О.В. Антонюк // Економіка та держава. — 2010. — №9. — С. 40—41.

3. Карпенко Г.В. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства // Економіка держави. — К.: 2010. — №1. — 61—62 с.

4. Марцин В.С. Надійність, платоспроможність та фінансова стійкість-основні складові оцінки фінансового стану підприємства // Економіка, фінанси, право. — К.: 2009. — №7. — 26—29 с.

5. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: навч. посібник / В.О. Мец. — К.: КНЕУ, 1999. — 132 с.

6. Обушак Т.А. Сутність фінансового стану підприємства // Актуальні проблеми економіки. — К.: 2009. — №9. — 92—100 с.

7. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств: підручник / За ред. А.М. Поддєрьогіна. — К.: КНЕУ, 2006, — 460 с.

8. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства. — К.: Знання, 2008, — 662 с.

References:

1. Boliukh, M.A. Burchevs'kyj, V.Z. and Horbatok, M.I. (2003), Ekonomichnyj analiz [Economic analysis], KNEU, 2nd ed, Kyiv, Ukraine.

2. Hrabovets'kyj, B.Ye. (2010), "Ranking indicators of financial and economic activity of the enterprise to build a comprehensive strategic program on the basis of expert assessments Delphi", Ekonomika ta derzhava, vol. 9, pp. 40—41.

3. Karpenko, H.V. (2010), "Ways of improving the financial situation of the company", Ekonomika derzhavy, vol. 1, pp. 60—62.

4. Martsyn, V.S. (2009), "Reliability, solvency and financial stability, the main components of assessing the financial situation of the company", Ekonomika, finansy, pravo, vol. 7, pp. 26—29.

5. Mets, V.O. (1999), Ekonomichnyj analiz finansovykh rezul'tativ ta finansovoho stanu pidpryiemstva [Economic analysis of financial results and financial condition of the company], KNEU, Kyiv, Ukraine.

6. Obuschak, T.A. (2009), "The essence of the financial condition of the company", Aktual'ni problemy ekonomiky, vol. 9, pp. 92—100.

7. Poddier'ohin, A.M. (2006), Finansy pidpryiemstv [Finance Companies], KNEU, Kyiv, Ukraine.

8. Savyts'ka, H.V. (2008), Ekonomichnyj analiz diial'nosti pidpryiemstva [Economic analysis of the company], Znannia, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2014 р.